дарэнні, перадачы ў спадчыну, арэнду і інш. формы перадачы правоў карыстання ёю не прызнаюцца сапраўднымі. Парушэнне дагавора ў А. а. ўмоў атрымання і выкарыстання каштоўнасцей, а таксама ажыццяўленне пералічаных ў ім недапушчальных учынкаў караюцца паводле закону.

Дз. С. Бубноўскі.

АХОЎНЫЯ АДДЗЯЛЕ́ННІ (да 1903 аддзяленні па ахове грамадскай бяспекі і парадку), ахранка, мясцовыя органы палітычнага вышуку ў дарэвалюцыйнай Расіі, падпарадкаваныя дэпартаменту паліцыі. Першыя А. а. створаны ў Пецярбургу (1866), Маскве і Варшаве (1880). У 1902—03 заснаваны ва ўсіх найбуйнейшых цэнтрах рэв. руху: Кіеве, Харкаве, Адэсе, Кішынёве, Растове-на-Доне, Жытоміры, Екацярынаславе (цяпер Днепрапятроўск), Палтаве, Вільні і інш. Уваходзілі ў склад канцылярый паліцмайстраў і граданачальнікаў, аднак мелі ўсе правы самастойнай установы. Іх асн. задачы — вышук рэв. арг-цый і асобных рэвалюцыянераў. Арышт і дазнанне па матэрыялах, сабраных ахранкай, ажыццяўлялі губ. жандарскія ўпраўленні. У распараджэнні А. а. знаходзілася спец. агентура «вонкавага нагляду» (філёры) і сакрэтныя агенты (тайныя паведамляльнікі і правакатары). Маскоўскае і Пецярбургскае А. а. мелі асобыя атрады філёраў — «лятучы» ў Маскве (з 1897) і «цэнтральны» ў Пецярбургу (з 1906), якія дзейнічалі практычна на ўсёй тэр. Расійскай імперыі, у т. л. ў бел. губернях. У ліп. 1898 з мэтай ліквідаваць у Зах. краі арганізацыі *Бунда* Маскоўскае А. а. накіравала ў Мінск, Бабруйск, Беласток паліцэйскія атрады на чале з ахраннікамі, якія пры садзеянні мясц. жандармерыі і паліцыі правялі па ўказанні філёраў шматлікія вобыскі і арышты. У выніку ліквідаваны групы ў Вільні, Лодзі і інш., захоплены друкарні ў Мінску і Бабруйску, канфіскаваны нелегальныя выданні. Ахранка высачыла дэлегатаў *першага з'езда РСДРП* (1898, Мінск), і неўзабаве амаль усе яны былі арыштаваны. Пад пастаянным наглядам ахранкі знаходзіліся А. В. *Бонч-Асмалоўскі* і інш. рэвалюцыянеры. Сакрэтныя агенты шырока выкарыстоўваліся для фальсіфікацый, ілжэсведчанняў і правакацый. Агенты-правакатары (Е. Азеф, А. Раманаў, А. Серабракова, Р. Маліноўскі і інш.), пранікаючы ў рэв. партыі, бралі актыўны ўдзел у іх дзейнасці, выдавалі сваіх таварышаў па арганізацыі, штурхалі іх на такія дзеянні, якія аблягчалі арышт рэвалюцыянераў і расправу над імі. У 1899 маскоўскай ахранкай завербаваны на службу бундавец С. Каплінскі. Па яго даносах выкрыты сацыял-дэмакр. к-ты ў Гомелі, Магілёве, Мінску, Вільні і інш. гарадах Беларусі і Літвы. У 1903 Каплінскі пераведзены ў склад сакрэтнай агентуры Віленскага А. а. (Пасля Кастр. рэвалюцыі яго выявілі ў Саратаве і па прыгаворы рэв. трыбунала ў 1918 расстралялі.) Правакацыі як сродак барацьбы з рэв. рухам актыўна выкарыстоўваў нач. Маскоўскага А. а. (1896—1902) С. В. Зубатаў, па ініцыятыве якога з мэтай расколу рабочага руху, абмежавання яго рамкамі эканам. патрабаванняў ствараліся легальныя рабочыя арганізацыі пад апекай жандармерыі і паліцыі (гл. *Зубатаўшчына)*. У 1901—03 у Мінску, Вільні, Гродне, Адэсе пад кіраўніцтвам Зубатава дзейнічала т. зв. *Яўрэйская незалежная рабочая партыя.*

У рэвалюцыю 1905—07 і ў гады рэакцыі сетка А. а. пашырана, да 1914 у імперыі іх налічвалася 26. Для аб'яднання дзейнасці ахранкі і жандарскіх упраўленняў па паліт. вышуку ў 1906—14 створана 10 раённых А. а., у т. л. Пецярбургскае, Маскоўскае, Варшаўскае, Віленскае, Кіеўскае, Харкаўскае і інш.; кожнае з іх кантралявала ад 3 да 12 губерняў. Кіраўніцтва раённымі А. а. ажыццяўляў Асобы (палітычны) аддзел дэпартамента паліцыі. У 1906 ахранка пачала падрыхтоўку агентуры з ліку «талковых сялян» для ўкаранення ў рэв. сялянскія арг-цыі. Сакрэтнымі агентамі загадвала створаная ў 1910 у складзе Асобага (палітычнага) аддзела звышсакрэтная агентурная часць. Вялікае значэнне ў паліцэйскай практыцы тайнага вышуку мела перлюстрацыя прыватнай карэспандэнцыі. Нагляд за карэспандэнцыяй (зняцце копій, фатаграфаванне, дэшыфроўка) па заданню дэпартамента паліцыі і ахранкі ажыццяўлялі ў т. зв. «чорных кабінетах» (афіцыйнае найменне — «сакрэтныя аддзяленні цэнзуры»), створаных пры найбуйнейшых паштамтах. А. а. скасаваны ў ходзе Лютаўскай рэвалюцыі 1917.

Літ.: Мулукаев Р. С. Полиция и тюремные учреждения дореволюциониой России. М., 1964; Федоров К. Г., Ярмыш А. Н. История полиции дореволюционной России. Ростов и/Д., 1976; Шинджикашвили Д. И. Сыскная полиция царской России в период империализма. Омск, 1973; Эренфельд Б. К. Тяжёлый фронт: Из истории борьбы большевиков с царской тайной полицией. М., 1983.

М. М. Забаўскі, А. Я. Сукала.

АХРЭМЧЫК Іван Восіпавіч [3(16).12. 1903, Мінск — 9.3.1971], беларускі жывапісец. Нар. мастак БССР (1949). Праф. (1964). Скончыў Вышэйшы мастацка-тэхнічны інстытут у Маскве (1930). З 1931 на пед. рабоце, з 1963 заг. кафедры жывапісу Бел. тэатр.-маст. ін-та. Удзельнік маст. выставак з 1921. Працаваў у жанры партрэта, тэматычнай карціны, пейзажа, манументальнага мастацтва. Адзін з першых адлюстраваў у бел. жывапісе тэмы сацыяліст. буд-ва, станаўлення Сав. улады: карціны «Падпісанне маніфеста аб утварэнні БССР» (1929), «Торф для Асінбуда» (1931), «Уступленне Чырвонай Арміі ў Мінск» (1935), «Гідраторф», «Гідраторф Асінбуд» (абедзьве 1937), «Арганізацыя Савецкай улады ў Гомелі» (1940). У Вял. Айч. вайну супрацоўнічаў у выданні ЦК КП(б)Б «Раздавім фашысцкую гадзіну» (1943—44), стварыў карціны «Твар
ворага» (1942), «Пасяджэнне ЦК К
Беларусі 3 ліпеня 1941 г.»
Пасля вайны напісаў адну з
сваіх работ «Абаронцы Брэсцк
пасці» (1958). Стварыў шэраг парт
сучаснікаў: «Партрэт дзяўчыны»
У. І. Уладамірскага (1948), М.
нісава (1951), Е. А. Міровіча
М. Б. Осіпавай (1959), «За
(партрэт дачкі, 1966), П. С. Пес
(1968), С. Б. Баткоўскага (1971)
зажы «Сонечны дзень» (1952),
сажалкі. Паланга» (1957), «Бэз
(1958), «Раніцай», «Квітучая
(абодва 1963), «Летні пейзаж»,
«З акна майстэрні» (1971). Творы
ментальнага жывапісу: 2 пано для
бел. выстаўкі сельскай гаспадар
мысловасці (1930), дэкаратыўн
«Свята беларускага народа» для бе
вільёна Усесаюзнай с.-г. выста
Маскве (1939), плафон «Дружба
даў» у Тэатры юнага гледача у М
(1955) і пано «Беларускія нар
майстры» ў канферэнц-зале Бел.
дружбы з зарубежнымі краінамі
з І. Давідовічам). Творчасці А.
ванай на рэаліст. традыцыях, ул
грамадзянскасць, глыбокае прані
ва ўнутр. свет сучасніка, яснасць
кладнасць пластычнай формы, цэлі
каляровага вырашэння. Дэп. Вярх
вета БССР у 1947—59. Яго імя
своена Рэсп. школе-інтэрнату па
і выяўленчаму мастацтву. У Мін
доме, дзе ён жыў, мемарыяльная до

Літ.: Аладова Е. В. И. О. Ахр
М., 1960.

Т. А. Ка

АЧАПОЎСКІ Міхаіл Мікалаевіч
1788, в. Пацейкі Навагрудскага
водства, цяпер Капыльскі р-н
1854), вучоны-аграбіёлаг, эканам
яч асветы. З сям'і уніяцкага свят
Скончыў фізіка-матэматычны факуль
Віленскага ун-та (1812) са ступ
доктара філасофіі. Працаваў упра
чым маёнтка ў Жэмайціі, дзе спр
ваў ліквідаваць цераспалосіцу ся
скіх зямель, ажыццявіць свой
замены паншчыны чыншам. Удзел
у «работах» віленскай масонскай ло
«Руплівы літвін рэфармаваны»,
паў на яе пасяджэннях з навук.
дамленнямі (1818). У 1819—20 з на
мэтамі быў у Германіі: знаёміўся
тэорыяй і практыкай вядзення сель
гаспадаркі ў Саксоніі, Меклен
Гольштыне, працаваў у Мегліне
сія) пад кіраўніцтвам ням. вучо
А. Д. Тэера, вывучаў ветэрынар
лесаводства ў Берліне. У пісьмах
мяжы да І. Лялевеля, А. Чар
скага звяртаў увагу на пра
паляпшэння с.-г. адукацыі, доказв
абходнасць увядзення шматпольн
стэмы севазвароту. З кастр. 1820
фесар аграноміі Варшаўскага ун-т
адначасова дырэктар Агранам
ін-та ў Марымонце (каля Варшавы).
У 1821—22 з навук. мэтамі на
Англію, Францыю, Аўстрыю. У 1822—
32 прафесар Віленскага ун-та. В
ролю адводзіў эксперыменту і на
ным метадам навучання. Дабі
адкрыцця ў Вільні агранамічнага ін-та,